

mpkSlas menas literaturā

Šiame numeryje:

Britų dienraštis apie Jurašo spektaklį Japonijoje.

Prano Domšaičio monografijos antroji laida.

Nuodėmių dėmai ir cianogenas.

Nauji leidiniai.

Ką mums duos Lituanistikos katedra
— pokalbis su jos vedėju profesorium
Bronium Vaškeľiu.

Judith Wright eilëraščiai.

Lituanistikos studijos — proga mums
visiem.

Dalios Kučėnienė koncertas Floridoje.

Kultūrinė kronika. Čicagos teatruose.

Prano Domšaičio monografijos antroji laida

ROMAS VIESULAS

Elsa Verloren van Themaat.
Pranas Domšaitis. Cape Town, South
Africa: C. Struik Publishers, 1976.
Antroji laida. South African Art
Library. South African National
Gallery. Vyriausias redaktorius —
Charles Du Ry. Antroji laida išleista
Lietuvių dailiojo meno instituto,
Lietuvių Fondo padalinio, lešomis. 64
psl. Kaina 25 dol. Gaunama pas
platintojus ir Drauge.

Daug kam iš mūsų turbūt jau teko susipažinti su Pietų Afrikoje anglų kalba išleista Prano Domsaičio monografija. Dabar šis leidinys Lietuvių dailiojo meno instituto lėšomis yra atspausdintas antra laida. Dabartinė laida yra pirmosios 1976 m. laidos perspausdinimas be pakeitimų ar papildymų.

Ši patraukli knyga yra horizontalaus formato (9 4/4 x 11 1/8"), išleista South African Art Library rūpestiu. Ši institucija išleidžia visų žymių Pietų Afrikos dailininkų monografijas, taigi ir Domsaicio. Knyga yra apipavidalinta sumaniai, su gera tipografinė nuovoka. Knygos autorė yra Elsa Verloren van Themaat, kuri, atrodo, yra gerai susipažinusi su dailininko praeitimi ir jo lietuviška kilme. Tai yra informuotoms autorės, žinančios ne tik 20 a. dailę, bet ir

kalbamo dailininko kūryba, darbas. Beskaitant knyga, susidaro pilnas aplinkos vaizdas, kurioje augo ir vėliau grūmėsi Domšaitis, su jo kūryba ištikusia tragedija. Jo darbai buvo Hitlerio valdžios paskelbti išsigimusiaisiai (entartete Kunst), pašalinti iš muziejų ir kai kurie iš jų Berlyno gaisrininkų brigados sudeginti. Autorė, atrodo, ne

tik pamēgo Domšaitį, bet ir
gerai suprato jo kūrybą,
tekste paminėdama ir kai
kurias lietuvių liaudies meno
itakas jo darbams.

Monografijoje yra minimas Domšaičio kontaktas su dailininkais Pauliu Augumi ir Teleforu Valiumi Austrijoje 1944 m. (pp. 7, 14, 21). Šis susitikimas turėjo lemiamą reikšmę visam jo likimams gyvenimui. Jis ne tik atgaivino prislėgtą Domšaičio kūrybines jėgas, bet ir pažadino jo etnines kilmės jausmus; nuo to laiko jis ima pasirašinėti visą savo kūrybą pilna lietuviška pavarde.

Knyga išleista kietviršių įrime, su aplanku, vaizduojančiu Domšaicio pamėgtą „Karoo peizažas“ (1960) gamtovaizdį. Šio darbo parinkimas aplankui yra taiklus. Tai yra nuotaikingas, plataus horizontalinio mosto, intensyvių vakarinės prieblandos spalvų peizažas. Jis pulsuoja ramybe, beveik mistika. Aplankas yra ne tik nuotaikingas, bet jis savo efektu iš tikrųjų būdingas ir visai Domšaicio kūrybai. Tai yra i „svieto“ pakraštį nublokštą Prūsijos lietuvių, iškentėjusio politinius stumdymus, meditatyvus peizažas. Šis dvasingumas jausti ir patioje knygoje, ypač dailininko vėlesniuose darbuose.

Vartant knygos puslapius, lygiai kaip prieš keletą metų vartant pačius Domšaicio darbus Havajuose, matyti gilus, beveik kompulsyvus dvasinis apsidėimas perduoti kažkokį mistinį pojūtį. Ir vis, matyt, dalininko jausta, kad tai, kas norėta pasakyti, vis dar liko pilnai neišsakyta. Ir iš naujo dalininko imtasi vėl to paties, sąkurtumėm, tapybinių

Pranas Domšaitis

Triptikas (vidurinė dalis), 1955

sakinio ir tos pat temos iš naujo. Kartais galvoju, kad Domšaitis savo nemigo naktimis (jis dažnai keldavosi medituoti) turėjo jaustis kaip Sizifas: jam dar nepasiekus užristi savo tapybos akmenį iki kalno viršūnės – akmuo vėl jam nuslysdavo žemyn. Taip, pvz., Apreiškimas, Kristaus gimimas, Bėgimas į Egiptą, Nukryžiuotojo kancija, lygiai kaip ir tos kancijos prasmė žmonijai, Domšaitčiui buvo beveik nepabaigiamos temos. Iš dalies tai pasako knyggoje reprodukuotas „Triptikas“ (1955, p.40), kuriame daugelis tų temų lyg suglaustos į vieną. Ši knyga stengiasi perduoti skaitytvijo centrini

daailininko rūpestį ir dvasingumą. Deja, kaip tik ta savybė kūryboje yra sunkiai reprodukuojama bet kokia forma. Ši monografija nėra išimtis ir joje daug meditacinio bruožo sunkiai bejausti.

Šia proga noriu priminti ne kartą mūsų spaudoje reprodukuotą tapybą „Bėgimas į Egiptą“ (1918; p.29). Tai vienas svarbiųjų ankstyvosios Domšaicio tapybos darbų. Spaudoje tada man jis įspūdiu nepadarė. Nemanau, kad ir kiti skaitytojai buvo jo paveikti. O pamąčius darbo originalą Havajuose — šis darbas savo nuoširdžia mistika buvo labai paveikus ir sustandantis

Buvo galima suvokti, kodėl jis yra kartinis to laikotarpio darbas. (Šioje monografijoje jis yra sąžiningai reprodukuojamas, bet ir čia įspūdis skaitytojui gali būti tik apytikris).

Leidinyje yra 43 reprodukcijos, iš jų 18 spalvotos ir daugybė piešinių tekste. Darbai parinkti, pradedant pačiais ankstyvaisiais kaip pvz., Prūsijos „Kaimo vaizdas, Cropsiens“ (1890), „Karas Lietuvos kaime“ (1918) ir baigiant daugeliu darbų, sukurtų ar užbaigtų jau dailininko mirties metais (1965).

Idomi, nors nebūtinai
paranki naujovė knygoje yra
ši: reprodukuoti darbai yra
identifikuojami, duodant jų
pavadinimus, matavimus ir
sukūrimo metus puslapiuose.
Visa kita informacija apie
kūrinį (technika, medžiaga,
parašo būdas, dabartinė
paveikslų vieta — kolekcija)
ten duodama tik simboliais —
ženklais. Yra atskirai duotas
visas puslapis jų nutartų
ženklų paaiškinimams (p.23)
Iš tikrųjų, turbūt daugiau
laiko sugaistama simbolius
bevaikant negu būtų
perskaityti žodinę informaciją
prie pat darbo.

Tekste reprodukuojami piešiniai, kai kurie jų svarbios biografines reikšmes (Motinos skuta buvles?, p.10; Rusų belaisvis?, p. 61; Motinos portretas?, p.63), yra kažkodėl neidentifikuoti. Knygos gale pateikta Chronologija. Parodų sąrašas, Bibliografija ir Indeksas – vardu rodyklė. Šešiasdešinties keturių puslapių knygai tai apstu informacinės medžiagos.

Galop, keletas bendrų pastabų. Kaip jau minėta, ši antroji monografijos laida yra atpausta be papildymų. Pats sumanymas perspausdinti pilnai paruoštą knygą, ypač jei ji yra patraukli — yra gera mintis. Juk spaudos išlaidos minimalios, belieka tik atspausti. Deja, be papildymų visos monografijoje žinios sustoję 1976 metais. Gi po to, daug svarbių įvykių, lieciančių Domašaičio kūrybą, nutiko. Taip, pvz., tarp svarbiųjų jo darbų kolekcijų — privačių ir muziejų, sąrašė (p.4) pasigendama paties didžiausiojo kolekatoriaus — Lietuvos dailiojo meno instituto rinkinio Chicagoje. Juk yra faktas, kad Institutas šiuo atveju yra ne tik kolektorius, bet jis yra ir perėmęs veik visą Domašaičio kūrybos palikimą. Tai yra istorinis įvykis, kuris leidinyje turėjo būti minimas. Aišku, ir chronologijoje, ir parodų sąrašė, žinios „anksti“ baigiasi. O vėliau svarbių parodų buvo Havajuose, Chicagoje ir kitur. Tą patį galima pasakyti ir apie bibliografiją, kur žinios sustoję 1975 m.; o po to gi buvo kalnai prirašyti ir mūsų, ir angliškoje spaudoje. Nėra abejonės, kad tam tikras *addendum* knygoje buvo būtinas, tuo labiau, kad pats Institutas finansavo šią laidą. Tipografiniai šį klausimą C. Striuk leidykla galėjo tikriausiai bei be jokių sunkumų išpresti.

Kertine Paraste

Britų dienraštis: Jurašo spektaklis „tikras triumfas“

Rugpjūčio mėnesį Toga Muroje, Japonijoje, įvyko tarptautinis teatro festivalis, kuriame lietuvis režisierius Jonas Jurašas pastatė Čechovo pjesę „Trys seserys“. Festivalis sutrukė ne tik taktai Japonijos menini bei intelektualini elita, bet ir būrį užsienio spaudos atstovų. Vienas jų straipsnių apie Toga Muros festivalį ir Jurašo spektaklį pasirodė Londono dienraščio *Financial Times* rugpjūčio mėn. 28 d. tarptautinėje laidoje.

Dienraščio korespondentė Marie Myerscough pavadinio Jurašo spektaklį vieną iš trijų festivalio viršūnių ir „tikru triumfu“. Jos žodžiais, Čechovo „Trijų seserų“ pastatymas buvo „magiškas turinio ir aplinkos derinys“. Atviroje tamsaus teatro erdvėje šis spektaklis „tobulai atkūrė uždara, klaustrofo-biška pjesės atmosferą“.

Kaip rašo britų žurnalistė, lietuvis Jonas Jurašas, dirbes ir Maskvos teatre, o dabar gyvenantis Amerikoje, režisavo „japonų svarbiausio avangardinio režisieriaus Tadašio Suzukio“ ansamblį, Vaseda So-gekidžo. Čechovo pjesė buvo perkuta į dramatinę poemą japonų kalba, o jos trukmę diktavo Suzukio teatrinio metodo reikalavimai. Jurašo pastatymas rėmėsi stilizuotais judesiais: kai kurie iš jų priminė japonų. Nė bei Kabuki teatrinių stilių. Jie padėjo įtaigiai išreikšti veikėjų dvasinį sustingimą, iliuzijas bei egzistencines problemas.

Pačios trys seserys, rašo Marie Myerscough, buvo pavaizduotos kaip viena esybė. Jos dažnai laikėsi įsikibusios kabančios viduryje scenos simboliškos virvės. Pjesė buvo padalinta į tris aiskiai pažymėtus tarpinius: gimtadienis ir Veršino laukimas buvo pavaizduoti, kaip ritualinė ceremonija; veikėjų susikaldymą pabrėžė yrantis scenovaizdis, siurrealistiniai įvaizdžiai bei pats spektaklio ritmas; o išvykimui bei iliuizijai užgesimui buvo

suteiktas religinis atspalvis. Spektaklis užsibaigė Kabuki stilių primenančiu finalu, ryžių kaskadai byrant ant trijų seserų galvų.

Nors, pasak Londono korespondentės, „gali atrodyti, kad Čechovui tokia interpretacija netinka, šis pastatymas buvo labai pavykęs, nes jis išryškino pjesės esmę. Ją suprato ir vietiniai žiūrovai, gyvenantys palaišniui tuštanjančiame kaime: jiems tolimasis Tokijo yra kažkas panašaus į Maskvą, kurios ilgisi Čechovo herojės. Recenzentė tvirtina, kad šis Jurašo „Trijų seserų“ pastatymas turėtų būti įtrauktas į Suzukio trupės repertuarą, kai ji ateinančiais metais lankysis Londone.

Išvardinusi festivalyje dalyvavusius teatrinius kolektyvus, dienraščio *Financial Times* korespondentė šilptai atsiliepia dar apie du spektaklius: 550 metų senumo japonų Nō stiliaus dramą „Sigehira“, kurią atgaivino japonų Haši-no-kai trupė, ir avangardinio dramaturgo Samueleto Becketto motyvais sukomponuotą spektaklį „May B“, kurį pastatė belgų L'Arche baletinis teatras.

Rašydama apie festivalio aplinką, britų žurnalistė iškelia jos ramybės ir tyram grožį. Patsai festivalio teatro yra garsiojo japonų architektų to Aratos Isozakio kūrinys, pasinaudodamas savo įdomiomis estetinėmis teorijomis apie tamsą ir iliuziją, jisai suderino japonų tradicinę kaimo architektūrą su moderniu stiliumi. Žurnalistės nuomone, dar jaunas Toga Muros festivalis jau pradeda veikti tarptautinę sceną. Festivalis jau patraukė tokius pasaulinio garso režisierius kaip Tadeuš Kantor, Robert Wilson, Sui Terajama. Meredith Monk bei Chicagoje užaugusia lietuvių kilmės amerikietę Jo-Anne Akalaitis. Renca nepalieka jokios abejonės, kad po „Trijų seserų“ spektaklio prie jų jungiasi ir mūsų tautietis Jonas Jurašas.

al-s Pranas Domšaitis

Trys figūros gamtovaizdyje

Ką mums duos Lituanistikos katedra

Pokalbis su jos vedėju profesorium Bronium Vaškeliu

JUOZAS PRUNSKIS

Visa lietuviškoji išeivija, o ypač Chicagoje, džiaugiasi, kad Lietuvių Bendruomenė, šiuo metu visuomenės tarka, pavyko suorganizuoti Lituanistikos katedrą Illinois universitete, Chicagoje. Džiugu, kad pasisekė gauti jai vadovauti lietuvių su reikiama kvalifikacija ir su dideliu patyrimu.

Prof. dr. Bronius Vaškelis, literatūros mokslininkas, nuo šio rudens Illinois universitete bus lituanistikos mokslų profesorius ir Lituanistikos katedros vedėjas.

1947 metais jis baigė eksternu Luebecko lietuvių gimnaziją, Toronto universitete studijavo rusų kalbą ir literatūrą ir 1958 metais gavo bakalaurą, o 1961 m. magistro laipsnį. Magistro tezės tema: „Jurgio Baltrušaičio rusiškoji kūryba“. Pensilvanijos universitete, Philadelphijoje, studijavo rusų literatūrą ir lituanistiką. Išklaušė prof. A. Šalio ir prof. A. Senno dėstomus kursus lituanistikos ir baltistikos srityse. 1964 metais už disertaciją „Jurgio Baltrušaičio lietuviškos poezijos kalba“ gavo filologijos daktaro laipsnį. Dėstė rusų kalbą Pensilvanijos universitete, o nuo 1963 m. rusų kalbą ir literatūrą Lafayette College, Easton, Pennsylvania. 1975 m. buvo pakeltas į pilnos profesorius ir penkiolika metų ėjo Sveitimų kalbų katedros vedėjo pareigas.

Buvo labai įdomu daugiau patirti ir apie jo užmojus, prisiminti naujasis pareigas Illinois universitete, ir todėl prašiau jam kai kuriuos klausimus.

— Kaip Jums pavyko apsispręsti priimti Lituanistikos katedros Illinois universitete vedėjo pareigas?

— Apsispręsti nebuvo lengva. Jau buvau susigyręs su mintimi, kad Lafayette koledže pasiliksiu iki pensijos. Staiga telefono akambūtis: ar nenorėčiau kandidatuoti į Lituanistikos katedros vedėjo postą. Reaguavau neigiamai. Tik po kurio laiko ėmiau svarstyti: kodėl mokytis rusų kalbą ir literatūrą, jei atsiranda galimybė tą patį laiką pašvesti lituanistikai? Iki tol lietuvių literatūros tyrinėjimas buvo, kaip ne kartą pusiau juokais išsireiškiau, mano „hobi“, kurį Lafayette vadovėybė pripažino moksliniu darbu. Tik pastaraisiais porą metų, pasikeitus koledžo rektoriui, turėjau, kad

Prof. dr. Bronius Vaškelis.

ir be entuziazmo, didžiąją laisvalaikio dalį pašvesti rusų literatūros bei kultūros studijoms. Žinoma, galutinį apsisprendimą nemažai įtaigavo Pasaulio lietuvių ir JAV bendruomenių vadovaujamų asmenų paskatinimai priimti universiteto siūlomas pareigas. Illinois universiteto darbo garantija iki pensijos ir, be abejo, Chicago lietuvių gausis ir įvairūs kultūrinis gyvenimas buvo patrauklūs dalykai.

— Kokie pirmieji išpūdziai Illinois universitete ir Chicagoje?

— Chicago man nėra terra incognita, nes čia daug kartų lankiausi suvažiuojimų bei simpoziumų metu, teko pasidaruoti keliose bibliotekose, Draugo ir Naujienų archyvuose. Tokiu būdu susidarė nemažas būrelis pažįstamų bei draugų. Aplamai, pirmieji išpūdziai labai geri, pasakysčiau, per geri.

Nemažą šėšėlį metė persikraustymo bėdos: kova su dėžėmis, o ypač su knygomis, susikaupusiomis per trisdešimt akademinio gyvenimo metų. Tačiau viską išskleidė mano nelauktas Chicago lietuvių susidomėjimas Katedra, siūloma pagalba, sveikinimai ir kartais nuoširdi užuojauta, apsiėmusiam tokį darbą.

Maloniai nustebo Slavų fakulteto dėstytojų, o itin jo vedėjos, šiltas sutikimas. Fakultete vyrauja tikrai kolegiška atmosfera. Ne vienas pasidžiaugė, kad pagaliau Illinois universitete Chicagoje įsteigta pirmoji katedra humanitarinių mokslų srityje. Lenkų literatūros profesorius apgailestavo, kad lenkai, būdami keliariopai gausingesni už lietuvių Chicagoje, jau kelinti metai vien tik dar kalba apie kelių mili-

jonų dolerių lenkų katedrą. Anot jo, lietuviai turi savo operą, rengia teatro festivalius ir štai įsteigė Lituanistikos katedrą. Galbūt lietuviai ir šį kartą būsią, kaip ne kartą istorijoje, lenkams pavyzdžiu.

— Illinois universitete dirbate Jūs ir dr. Violeta Kelertienė. Koks yra darbų pasiskirstymas?

— Šiame universitete jau rodos, 10 metų egzistuoja bakalaurų laipsniui įsigyti lituanistinė programa. Jos buvusiai vedėjai dr. M. Saulaitė-Stankuvienei išvykus, šį rudenį pradėjo dirbti dr. Violeta Kelertienė. Lituanistikos katedros programa yra taikoma aspirantams („graduate students“), siekiantiems įsigyti magistro ir daktaro laipsnius lituanistikoje.

Priimdama Katedros vedėjo pareigas maniau, kad būsiu atsakingas tik už katedros veiklą, o dr. V. Kelertienė už bakalaurų programą. Pradėjus darbą, fakulteto vedėja dr. B. Sljivic-Simsic pranešė, kad turiau būti abiejų programų — lituanistikos studijų vedėju. Neįvyko esminių pakeitimų: dr. V. Kelertienė pasilieka atsakinga už bakalaurų programą, o aš rūpinuosi Katedros reikalais. Tik užuot buvusi tiesiogiai atsakinga fakulteto vedėja, dr. V. Kelertienė informuoja bei tariasi su manimi.

— Ar galėtumėte pakomentuoti studentus?

— Darbą pradėjau su trimis aspirantais — du siekia magistro laipsnio, o trečias — daktaro. Pradžiai tai laikytina labai gerai, nes aspirantūroje, ypač kalbų ir literatūros kursuose, paprastai yra nedidelis studijuojančių skaičius. Pvz., jau keletą metų vei-

kiančiose lenkų ir rusų aspirantūrose tėra po 2–4 studentus. Be to, yra vilčių, kad aspirantų skaičius lituanistikos studijose didės, nes jau iš keleto pasiteiravusiųjų apie stipendijų galimybes bei studijavimo sąlygas supratau, jog vienas nori pradėti lituanistikos studijas ateinančių metų sausio pradžioje, o kitas — ateinantį rudenį.

Su studentais, norinčiais įsigyti bakalaurų laipsnį, nespėjau asmeniškai susipažinti. Girdėjau, kad lietuvių kalbos pradedančiųjų kurse yra ir ne žodžio nemokančių lietuvių. Aukštesniuose lietuvių kalbos ir literatūros kursuose dėstoma viskas tik lietuvių kalba. Rudens ketvirtį bakalaurų programoje studentų yra šiek tiek daugiau, negu buvo pernai, bet jų galėtų būti dar daugiau, nes vien tik lietuvių kilmės studentų Illinois universitete Chicagoje esą per du šimtus.

— Kokius planus Jūs turite universitete?

— Turbūt reikėtų kalbėti ne vien apie planus, bet taip pat apie nūdienos darbus, nes vieni su kitais artimai susieti. Jau paruošiau aspirantams kursų projektus žiemos ir pavasario ketvirtims ir atėjo žinia, kad greit jie bus patvirtinti. Šiuo metu ruošiu programas magistro ir daktaro laipsniams lituanistikoje.

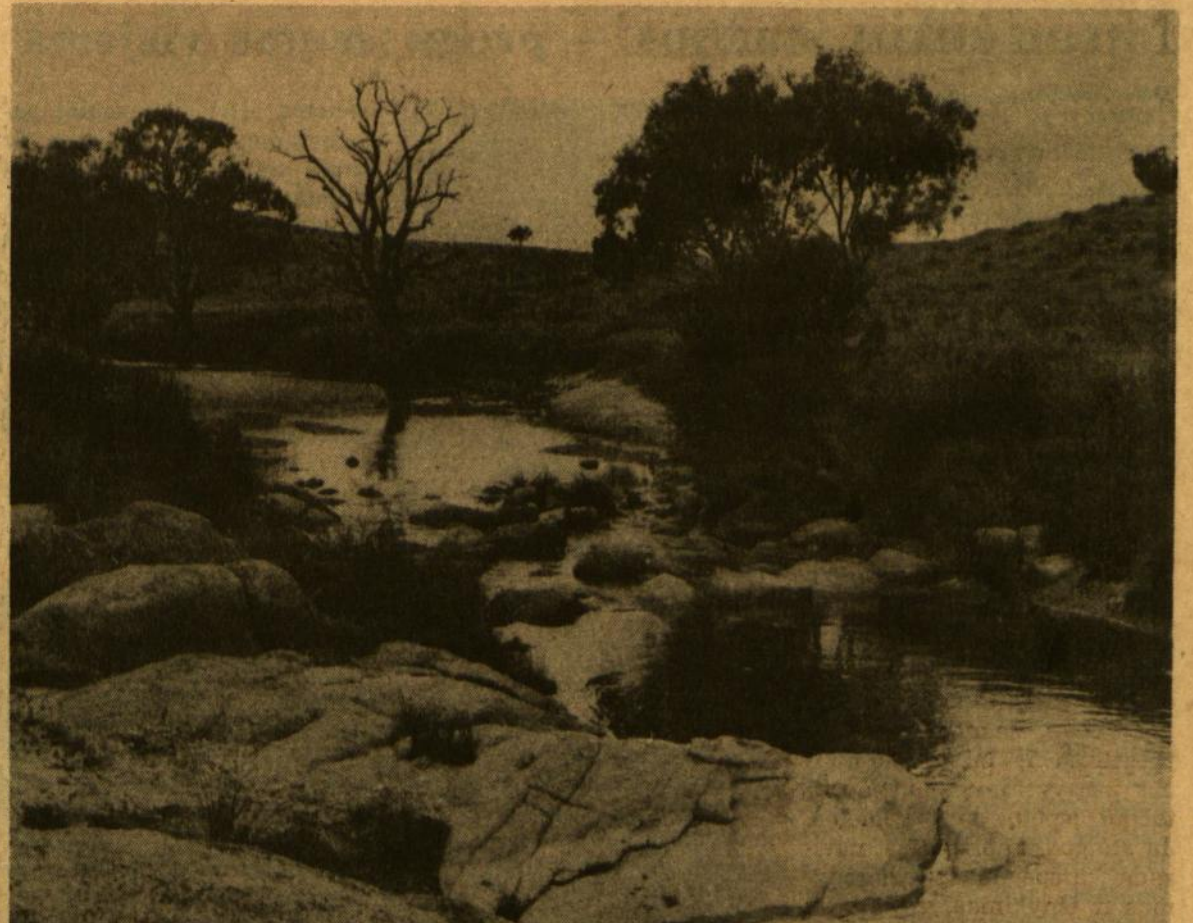
Ieškoma būdų ir kelių lituanistikos bibliotekai praplėsti. Universitete yra nemaža prof. A. Šalio asmeninė biblioteka, kurioje yra daugiausia kalbotyros dalykai. Ją reikėtų papildyti naujais kalbotyros leidiniais. Itin mažas skaičius yra grožinės lietuvių literatūros kūrinių ir literatūros mokslo darbų. Slavų fakultetui neturint lėšų, kreipiausi į universiteto vadovybę, nes reikia turėti būtiniausias knygas šių akademinų metų žiemos ir pavasario ketvirtims. Pažadėjo, bet iki šiol lėšų negauta.

Tuo pačiu metu sudarinėjau magistro ir daktaro programoms būtiniausias literatūros sąrašą. Be to, dar šiais metais esu numatęs paruošti pilną Katedros bibliotekos praplėtimo projektą ir prašyti universiteto lėšų, kad per kokius trejus metus galima būtų sukaupti reikiamų knygų bei periodikos leidinių iš kalbotyros ir lituanistikos sričių.

Vienas svarbesnių Katedros tikslų turėtų būti galimybė spausdinti Illinois universiteto leidyklos vardu lietuvių ir anglų kalbomis knygas, turinčias ryšį su Lietuva. Tokiu būdu lietuviškos knygos pasiektų platesnius svetimauciu sluoksnius.

— Ar Jūs numatėte dirbti tik universitete? Ar įsijungsite į Chicago lietuvių, ir aplamai išeivijos kultūrinį gyvenimą?

— Atrodo, kad nebus kitos išeities — teks mažiau ar daugiau įsijungti į visas tris sritis. Lituanistikos katedra yra įkurta Pasaulio lietuvių bendruomenės, bus išlaikoma išeivijos lietuvių aukomis ir visokeriopai remiama Lietuvių fondo. Tiesiog neįsivaizduotina, kaip Katedros vedėjas galėtų užsidaryti tarp universiteto sienų. Be to, būnant Lituanistikos instituto pirmininku, teks bendradarbiauti su išeivijos lietuvininkų darbu dirbančiais asmenimis ir tuo pačiu įsijungti į išeivijos kultūrinį gyvenimą. Žinoma, atliekamą laiką nuo šių reikalų bandysiu pašvesti moksliniam — tiriamajam darbui. Juk Lituanistikos katedra yra ne tik mokymo, bet ir lituanistikos mokslų institucija.

Australijos vaizdas

Nuotrauka V. Vosylius

Judith Wright

MOTERIS KŪDIKIUI

Tu, kurs buvai tamsa, sušildei mano kūną,
kurios tamsos išaugo daigas.
Aš visą pasaulį susikūriau savyje:
visas pasaulis, kurį tu regi ir girdi,
maitinosi mano svajingu krauju.

Jame bekrasčiai žvaigždynai skriejo,
spalvingi paukščiai sklandė, žuvis nardė,
ir judantys žemynai plaukė.
Laikas ir prasmė many glūdėjo —
ir meilė, nepažinusi savo mylimojo.

Pasaulio kryžkele, židiny —
laikau tave giliai versmėje,
iš kurios tu ištrąksi, bet nepabėgsi —
kuri atspindi, kaip veidrody, tavo
miegančią formą,
kuri maitina tavo augantį pradą.

Aš vystu, o tu atsiskiri nuo manęs;
ir nors tu žaidi gyvybės šviesoje,
esu aš žemė, esu šaknis,
esu šaka, kuri maitino vaisių,
grandis, jugianti tave su naktimi.

MOTERIS VYRUI

Beregė darbininkė naktį,
saugau besielį ir beformį daigą,
kuris ruošiasi prisikelti dienai —
tylus ir greitas jis, ir paslėptas giliai,
pramoto neįsivaizduotą šviesą.

Tai dar ne kūdikis — kūdikio veidu;
tai dar bevardis, nevadinamas vardu,
bet tu ir aš gerai žinojom jį —
tai mūsų ieškotas ir mūsų surastasis,
trečiasis, kuris slėpėsi mūsų glėbyje.

Tai jėga, kuria virpa strėlė tavo rankose,
mano krūties įtemptas lankas,
mūsų akių aštrus kristalas.
Tai tas audringas kraujo medis,
auginantis vingriai suklostytą rožę.

Tai kūrėjas ir kūriny,
tai klausimas ir atsakas;
neregė galvutė stuksinti į tamsą,
asmenų švitrus blizgėjimas.
Laikyk mane, aš taip bijau.

PAPARČIŲ MEDŽIAI

Jų tylios tamsios liepsnos rusena laikų
angoje.
Aplink juos metų metais augančios girios
pakeitė užmirštos žemės veidą
ir lapais užvertė gimimo šaltinius.

Tik niūrūs paparčių medžiai
dar vis laikos seniai gyvenimo sulaužytos
sandaros;

• Jonas Gutasukas. TIK VIENAS ŠUOLIS. Eilėraščiai. Torontas, 1984. Spausdino „Tėviškės žiburiai“. 92 psl. Išvadas Marijos Stankus-Saulaitės. Viršelius ir iliustracijas sesers Mercedes, SSC.

Kun. dr. Jonas Gutasukas švietimo ir sielovados darbą pradėjo dirbti dar Nepriklausomybės metais — kapelonavo ir

mokytojo Kupiškio ir Biržų gimnazijose. Okupacijų metais dėstė Vytauto Didžiojo universitete. Pokario metais buvo III Popiežiaus misijos delegatūros narys lietuviams, Ateitininkų Federacijos dvasios vadas. Atvykęs į Kanadą, įsteigė 1959 m. Delhi, Ont., lietuvių parapiją. Jis taip pat buvo Krikščionių gyvenime knygų leidyklos pradi-

ninkas ir pirmasis pirmininkas. Yra daugelio religinės minties knygų, ypač religinės pedagogikos srityje, autorius. Labai dailiai išleistoje, nors ir nedidėleje knygoje dabar surinkti jo eilėraščiai, kuriais, dr. Marijos Stankus-Saulaitės žodžiais, jis „apgaulvoja savo gyvenimą, apibūdina gamtą, kalbasi su Dievu ir su draugais“.

amžių prakeikti, per šaltus šimtmečius,
jie stebi dylantį mėnulį, bet patys niekada
nemiršta,

nes laikas užmiršta duotą pažadą,
ir gyvenimas pamiršta jų vienetą.
Tarp įvairiaspalvių paukščių ir gėlių,
jie kaip gentis, iškalta akmeny.

Pasirėmę vienas kitu, jie žiūri į bedugnes,
virš kurių tamsos nardo margi paukščiai,
kurie trumpai sukryštavę staiga

ir metai ritasi tolyn su milijonais saulių.

Paimk jų šaltą daigą ir pasodink savyje,
jų lėtos šaknys skverbsis vis gilyn ir
vis gilyn,
jas sekdamas, pasieksi paskutinę briauną,
virš neįsivaizduojamos, neišmatuojamos
ribos,
už kurios žmogus prisimena tik miegą.

Vertė LIDIJA ŠIMKUTĖ-POCIENĖ.

Judith Wright gimė 1915 m. gegužės mėn. 31 d. Australijoje, Armidale mieste, New South Wales valstijoje. Ji yra kilusi iš vienos anekšciausiai Australijon atvykusių europiečių šeimos, kuri jau 4–5 kartas yra išgyvenusi Naujosios Anglijos gamtoje.

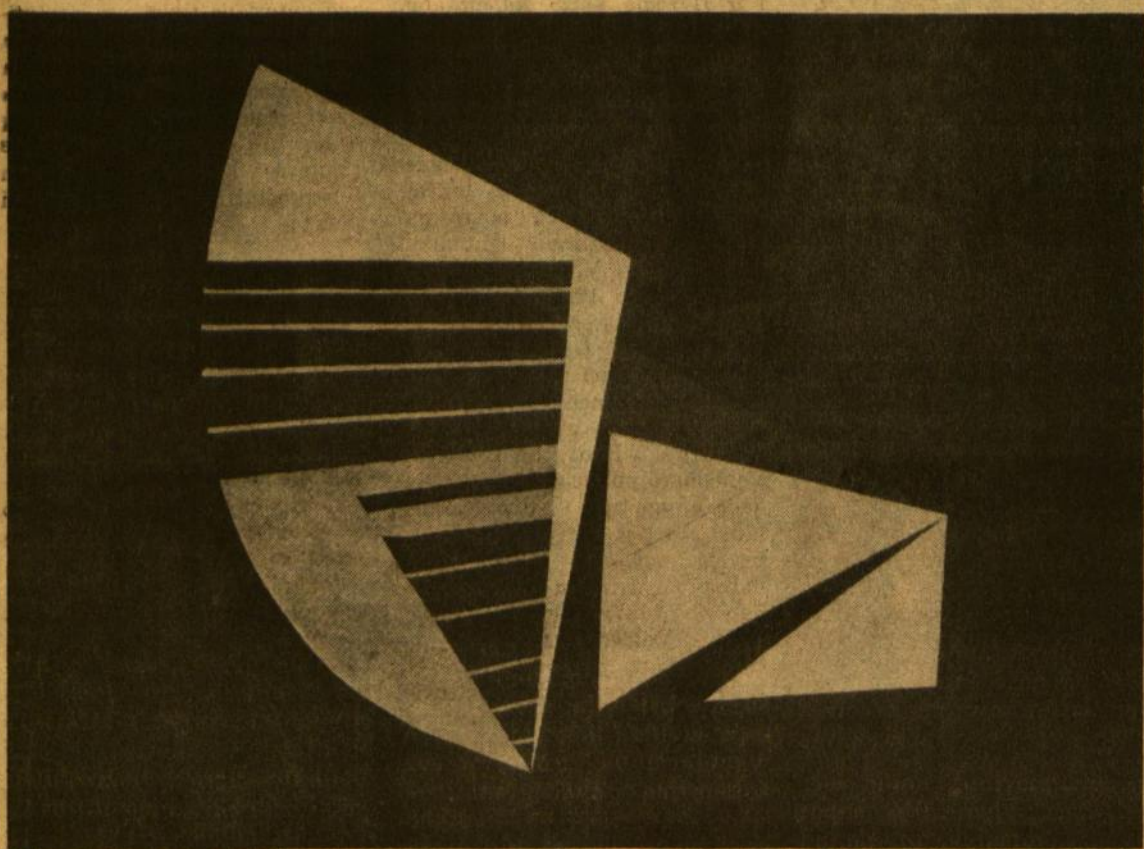
Poetė augo Wallamumbi vietovėje, gražioje kalnuotoje gamtoje. Pradėjusi mokslą namuose, tęsė ji New England mergaičių gimnazijoje ir dvejus metus (1934–36) studijavo Sidnėjaus universitete. 1937 m. išvažiavo į Angliją, vėliau pėčia apkeliavo Vokietiją, Austriją ir Vengriją. 1938 m. grįžo Australijon. Padirbėjusi įvairiose vietose, pagaliau gavo tarnybą Queensland universitete. Čia sutiko savo vyrą J. P. McKinney, kuris dėstė istoriją. Jiems apsigyvenus tropikinėje Queensland valstijoje, Mt. Tambourine, 1950 m. gimė jų vienintelė dukrelė Meredith. Gyvendama Mt. Tambourine, ji parašė *The Two Fires* eilėraščių rinkinį.

Judith Wright poezijoje atspindi Australijos peizažą, savita šio krašto gamtą ir gyvūniją, aborigenų mitai, meilės, gimimo ir mirties temas. Jos stiliuje randame daug charakteringų australiškų išsireiškimų, o temose pinasi metafizika ir realybė, perduodamos su gilia moteriška intuiicija.

The Cycads (Paparčių medžiai) yra geras šių temų pinties pavyzdys. Paparčių medžiai yra patys primityviausi augalai žemėje. Mt. Tambourine augo vienas antikinis papartis „Grandfather Peter“, kuriam prof. C. J. Chamberlain (pasaulinis šios srities autoritetas) nustatė 10–15000 metų amžiaus. Šiame eilėraštyje kalbama apie grandį, žmoniją jungiančią su pasaulio naktimi, tą neįsivaizduojamą ribą, už kurios žmogus prisimena tik miegą — tą laikotarpį prieš pirmąjį verksmą ir pirmąją mirtį.

Judith Wright ir A. D. Hope yra laikomi geriausiais (vyresnės kartos) dar tebegyvenančiais Australijos poetais. Judith Wright poezijos rinkiniai: *The Moving Image* (1945 m.), *Woman to Man* (1949 m.), *The Gateway* (1953 m.), *The Two Fires* (1955 m.), *Birds* (1962 m.).

Lidija Šimkutė-Pocienė

Elena Urbaitytė

Pasiuntinys 27, 35x14 ir 9x26 (lakštinis metalas)

Lituanistikos studijos — proga mums visiems

VIOLETA KELERTIENĖ

— Prof. dr. Violetos Kelertienės, lituanistikos studijų bakalauro programos Illinois universitete, Chicagoje, vedėjos žodis Lituanistikos katedrai skirtoje vakarone 1984 m. spalio mėn. 19 d. Jaunimo centre, Chicagoje.

Prof. dr. Violeta Kelertienė

Profesoriaus Vaskelio kursai aspirantams pradėjo veikti tik šį rudenį, o Lituanistikos studijos studentams, Illinois universitete, Chicagoje, siekiantiems bakalauro laipsnio, veikia jau dešimtmetį. Illinois universitete studentas gali pasirinkti lituanistiką kaip šalutinę mokslo šaką (minor) arba kaip pagrindinę šaką (major). Per tą laiką apie 300 studentų lankė lituanistikos kursus. Jie ne tik išmoko kalbą, bet skaitė ir išgyveno mūsų literatūrą, studijavo mūsų kultūrinius tekstus. Šiuo metu dėstomi 8 kalbos kursai, 4 literatūros kursai, po vieną lietuvių kultūros ir vertimo kursą. Taigi ne tik platus pasirinkimas, bet ir galimybė susipažinti su įvairiais lietuvių kultūros aspektais ir proga stadijų lietuviškais klausimais lietuvių kalba. Laisvam pasauliui tokios progos nėra buvę nuo Vytauto Didžiojo universiteto laikų. Galime teigti, jog remdami katedrą ir siūsdami savo studentus jai, auginame naujų lietuvių inteligentų kartą, išmokusią lietuviškojo dvasioje. O kas žino, kokie uždaviniai jos laukia? Gal ir nepriklausomos Lietuvos atstatymas?

Lietuvių kalba yra komuni-

kacijos priemonė, o lietuvių literatūra yra kultūros ir tautinių bei visuomeninių vertybių atspindys. Tai jau yra įrankiai jaunimo — studentijos lietuviškam samoningumui ugdyti. Tačiau Lituanistikos katedra nėra tikta jauno amžiaus studentams. Tai pailiustruoja, kad ir faktas, jog mano šiuo metu dėstomą dramos kursą, galima sakyti, lanko ne tik studentai, bet lyg ir neakivaizdinių būdų ir jų tėvai. Ne vienas studentas ar studentė man yra prasitarę, jog Mama ir Tėtis irgi skaito užduotas dramas, šeimoje vyksta gyvos diskusijos, gvildenami literatūriniai bei istoriniai klausimai. Taigi ši pažintis su literatūra duoda progą tėvams suartėti su savo vaikais, įveikti tarpgeneracinių plyšių, diskutuoti mūsų kultūros vertybes. Taip plečiasi visos šeimos akiratis.

Suaugusiems siūlyčiau tą akiratį praplėsti dar daugiau. Lituanistikos katedra nėra tik studento amžiaus studentams. Katedros durys atdaros

visiems. JAV jau seniai pripažįstama, kad mokslui ir savęs tobulinimui galo nėra — suaugusieji irgi gali, o gal net turėtų, lankyti kursus visą amžių. Kuo toliau, tuo dažniau žmonės gyvenimo eigoje keičia savo profesiją, kartais net kelis sykius. Universitetas teikia galimybę lituanistikos kursų dėstyti ir už universiteto ribų, pvz., kursų būtų galima laikyti ir Jaunimo centre, dirbantiems ar pensininkams patogiu laiku. Kitos mažumos Chicagoje jau taip daro. Kodėl mums lietuviams nesiūsi?

Kitas būdas suaugusiems ar studentams, nesiekiantiems mokslinio laipsnio Illinois universitete, bet norintiems praturtinti savo žinių bagažą lietuvių kultūros rėmuose, yra įsirašyti į lituanistikos kursų savarankiškomis studijoms. Profesoriaus ar profesorės priežiūroje, jie gali dirbti prie kokio jiems įdomaus projekto. Įgydami akademinį priėjimą jie gali iširti įvairaus pobūdžio klausimus. Galimybės čia labai plotos ir pareina nuo paties tyrinėtojo noro ir intereso.

Lituanistikos studijos Vakaruose dar niekada neturėjo tokių galimybių klestėti kaip šiandien. Išnaudokime visas galimybes, kurios mums dabar suteiktos. Illinois universitete mes radome sau tinkamą prieglobstį ir etninių mažumų draugus, kuriems irgi rūpi atsivežtų kultūrinių vertybių išlaikymas ir kurie supranta mūsų siekius. Illinois universiteto Chicagoje simbolis yra liepsnos. Tegul tos liepsnos uždega mus visus lietuviško mokslo labui!

NAUJI LEIDINIAI

• *Lituanus* vol. 30 no. 3 (Fall, 1984). Keturi kartus per metus išeinantis mokslų ir menų žurnalas anglų kalba, skirtas kelti ir tyrinėti klausimus, susijusius su Pabaltijo kraštais ir tautomis, ypač Lietuva. Redakcija: Mykolas Drunga, Antanas Klimas, Tomas Remeikis, Jonas Zdanyš. Administracija: Jonas Kučėnas. Redakcijos ir administracijos adresas: *Lituanus*, 6621 S. Troy Ave., Chicago, Ill. 60629. Metinė prenumerata — 10 dol., bibliotekoms ir įstaigoms — 15 dol.

Šiame numeryje Arvydas Tamulis rašo apie kompiuterių naudojimą lietuviškoje bendruomenėje, Milda Budrienė apie lietuvių gydytojus — *Aušros* redaktorius, Albertas C. Čižauskas apie Ambrogio Contarini — Venecijos diplomata 15 a. Lietuvoje. Antanas Klimas nagrinėja kai kurias unikalias lietuvių kalbos savybes, ją išskiriančias iš jos kilmės šeimos — indoeuropiečių kalbų grupės. Kristina Vaičiūnienė nušviečia Augustino Voldemaro valstybinį vaidmenį Nepriklausomoje

Lietuvoje, jo 100 metų gimimo sukakties proga. Spausdinama Janinos Degutytės eilėraščių vertimai ir anglų kalba, parušti dr. Marijos Stankus-Saulaitės. A. V. Dundzila supažindina su įvykiais dabartiniame lietuvių kultūriname gyvenime. Recenzuojamos knygos: Jono Puzino *Rinkiniai raštai*, 2 tomai (Jonas Dainauskas) ir *Lietuvių Fondas* (B. S. V.).

• *Varpas* nr. 19 (1984). Įsteigtas 1889 metais. Redaktorius — Antanas Kučys, 1448 Star Lane, Lemont, Ill. 60439. Administratorė — Elena Rūkienė, 3346 W. 65th Pl., Chicago, Ill. 60629. Leidžia Varpininkų filisterių draugija. 200 ps. Gaunama pas leidėjus, pas platintojus ir drauge. Kaina — 4 dol.

Šiame numeryje redaktorius A. Kučys išsamiai straipsniu „Idėjų vingiuose“ komentuoja išeivijos pastangas įsisąmoninti Lietuvos laisvės idėją ir rūpestį išlaikyti lietuvių gyvą išeivijoje. Deja, apžvelgdamas pastarųjų metų publicistiką šiomis temomis, labai saviškai interpretuoja kai kurių autorių mintis — pvz., 1983 m. Ateities akademiniame

savaitgalyje Chicagoje skaitytas dr. Kestučio Skrupskelio ir dr. Antano Suziedėlio paskaitas, išspausdintas *Draugo* priedo 1983 m. gruodžio 3 ir gruodžio 10 laidoose. Apžvalgininkas, atrodo, nekreipia dėmesio, jog paskaitininkai dalį savo teksto privalo pašvęsti tiesioginiam savo pasirinktųjų Vakarų pasaulio mokslininkų tautiškojo analizės atskleidimui, kad paskiau jį savo ruožtu galėtų sklaidyti ir vertinti. Nesikirdamas mokslinių šaltinių citavimo ir nagrinėjimo reikalo, nuo tiesioginio jų tezių propagavimo, jis meta priekaištą visai vėlesnei išeivijos intelektualų kartai, įtardamas ją tautinio sąmoningumo stoka. Bet viešoms diskusijoms neapneinama sąlyga yra, kad oponuojant kitoms mintims, būtų ir rūpestis įsigilinti į tai, kas tikrai yra sakoma ar rašoma. Kitaip tėra vartomi šiaudų kūgiai. Be abejo, mums visiems gyvybiškai svarbūs mūsų tautos išlikimo klausimai, tačiau spaudoje juos sklaidant taipgi svarbu ir intelektualinis sąžiningumas.

Naujasis *Varpo* numeris turiningas apšvia ir įvairia

Sculptorė Elena Urbaitytė prie savo darbo „Pasiuntinys 29“ (24x39 colių dydžio, aliuminis, 1984).

Kultūrinė kronika

• Elenos Urbaitytės skulptūros darbų iš plieno, molio ir dažų paroda vyksta nuo 1984 m. spalio mėn. 23 d. iki lapkričio mėn. 10 d. Phoenix galerijoje, New Yorke. Vartodama technologiskai paprastą, modernistišką industriinių plokščių ir linijų žodyną, skulptorė sugeba įjungti turinį bei mitą į savo kūrybos nedidelius, švytinčius gabalus, dedamus ant žemės arba kabinamus ant sienos. Jų struktūra yra nubrėžiama dažais — mėlynai, pilkai, rėtkarčiais raudonai. Šitie spalviniai brūkšniai jos kūrinis paverčia tapyba, ne tik skulptūra. Meninės disciplinos sulydomos antiformalistiška. Parodoje išstatyti ir keli darbai, sujungiantys metalą ir molį. Iš to kyla medžiaginis kontrastas, kurio dėka šie darbai įgauna primityvią, išsukantį galią.

medžiaga: E. Jasiūnas rašo apie didįjį varpininką Vincą Kudirką, 125 metų sukakties nuo jo gimimo proga, dr. K. K. Karvelis apie Lietuvos ateitį, žiūrint iš tarptautinės arenos, Antanas Kučys apie Petro Vileišio veiklą, iškovojant leidimą lietuviškai spaudai šio šimtmečio pradžioje, J. Vilčinskas apie Baltijos valstybių klausimą Europos parlamente, Jonas Daugėla apie tautos laisvinimo problemas Viko 1983 m. seime, dr. Albertas Gerutis apie dr. Jurgį Saulį, „Jaunimas pasisako“ skyriuje rašo Gintaras Grušas, Ginta Palubinskaitė ir Jolanta Vaičiūtė. Spausdinamas dr. Kazio Griniaus raštas apie 1863 metus, pagal Kazimieros Vilkitės-Loniauskaitės — Brazdžionienės rankraštį, Medio Mackevičiaus prisiminimų iš pirmosios bolševikų okupacijos fragmentai, Elzbitos Kardelienės atsiminimai iš Jono Kardelio gyvenimo.

Numeryje taipgi įdėtos ištraukos iš Lietuvos pagrindinio *Aušros* nr. 31/71 straipsnio „Rusų siautėjimas Merkinės apylinkėse“. Prisimenamas a. a. Mykolas Simokaitis (1909-1983). Recenzuojama vyskupo V. Brizgio knyga *Žmogus realiaame gyvenime*, aprašomas Lietuvos TSR istorijos-etnografinis muziejus (K. Karvelis). Apžvelgiama nauji išeivijos politinės bei grožinės literatūros leidiniai. Taip pat platus „Gyvenimas ir idėjos“ skyrius, kur komentuojama išeivijos politinė ir kultūrinė veikla. Gale spausdinami gausūs skaitytojų laiški žurnalo redakcijai.

• *Moteris* nr. 4 (1984 lieparrugpjūtis). Žurnalas, leidžiamas Kanados Lietuvių katalikų moterų draugijos. Redaktorė — Nora Kulpavičienė. Administratorė — B. Pabedinskienė. Adresas: 1011 College St., Toronto, Ont. M6H 1A8, Canada. Metinė prenumerata — 10 dol.

Dalia Kučėnienė dainavo Floridoje

Dainininkė Dalia Kučėnienė ne vienam jau yra ne kartą girdėta lietuviškuosiuose renginiuose Chicagoje ir kitose mūsų kolonijose. Ši energinga išeivijos vidurinės kartos solistė taip pat nevengia pasirodyti ir ne lietuvių tarpe. Prieš keletą metų ji yra dainavusi JAV vyriausybės globojamų meninių pasikeitimų koncertuose Taiwano Kinijos respublikoje. Ir šią vasarą Dalia buvo išvykusi dainuoti Argentinon ir Urugvajun.

Grįždama iš Pietų Amerikos Chicago, mūsų solistė stabtelėjo atsikvėpti pietinėje Floridoje ir čia rugsėjo 30 d. Miami Lietuvių klube atliko meninę programą, padainuodama daugiau tuzino savo repertuaro dalykų. Pradėdama klasikine W. Glucke arija iš operos *Alceste*, Kučėnienė dar padainavo šešetą lietuviškų liaudies bei originalių dainų ir tris savitas ispaniškas dainas. Programa baigta arijomis iš G. Puccini *Madama Butterfly* ir G. Verdi *Likimo* galios.

Kai kurie šios programos dalykai solistės dainuojami jau ne pirmą kartą. Šia proga tačiau, negirdėjus Dalios Kučėnienės dainuojant jau keletą metų, aiškiai pastebima jos daroma pažanga dainavimo technikoje, o taip pat ir atliekamų dalykų muzikinėje interpretacijoje. Jos balsas dabar žymiai sklandžiau

išlygintas. Anksčiau kiek abejotinos aukštesniosios gaidos dabar skamba daug tvirtiau ir balso atspalviu derinasi su dainininkės žemesniaisiais registrais. Taip pat aiškiai dainininkės pažanga atliekamų dalykų muzikiniame apipavidalinime, ypačiai lietuviškiose dainose. Išskirtinai nuotaikingai ir lietuviškai nuskambėjo „Oi, giria, giria“ viena negausių M.K. Čiurlionio harmonizuotų liaudies dainų, kurią Dalia iš savo repertuaro rekomendavusi Vincė Jonuskaitė-Zaunienė. Tolygiai lietuviškai atspalviais padainuota ir V. Jakubėno daina „Tėvas su močiute savo“.

Standartinio repertuaro operų arijas Kučėnienė atliko nuotaikingai ir korektiškai, be balsinių ar techninių klaidų.

Solistė fortepijonu palydėjo dabar Floridą įsikūrusi pianistė Danutė Liaugminienė.

Vasarai pasibaigus savo klube pirmą kartą susirinkę Miami iš aplinkinių lietuvių solistė išklauzė su dėmesiu ir jai dekoje nuoširdžiais plojimais.

Algis Šimkus

Chicagos teatruose

Salvadoro tragedija scenoje

Vienas iš pačių stipriausių pastatymų šio sezono Chicagos teatruose yra tragiškoji drama „The Fifth Sun“. Vaidinimas susietas su mitologiniais būtybėmis, tai ir pavadinimas paimtas iš to krašto mitologijos. Tačiau visas veiklas — vaizduojama dabartį: broližiškas kovas Salvadore, išryškina socialinių reformų reiką, pasibaigintą žudomų šeimų kosmarą, o ypač kunigų ir vienuolių įsijungimą į gyventojų šurpius pergyvenimus, juos ginant, su jais išvien kovojant, ar laikantis atsargos nuošalumo. Viso veikalo centre, — arkivyskupas Oscar Arnulfo Romero, nuo jo įvesdinimo iki nužudymo. Pavaizduotas, kaip kaskart ryškėjęs vargo žmonių herojus.

Dramoje švyti psichologiškai pagrįsti charakteriai. Nėra naivumo, o gilus įsijautimas kolpiškuoju situacija. Šis pastatymas — ne pramoginis žaislingumas, o gilus žvilgsnis į mūsų laikų socialines įtampas ir žūtbūtnes kovas. Apima laikotarpį nuo 1977 m. vasario 22 d. iki 1980 m. kovo 24 d. Autorius Nicholas Patricca yra ir poetas, ir eseistas, taigi dramoje švyti dailūs, sąmojingas žodis ir gili mintis. Patricca yra gavęs daktaro laipsnį Chicagos universitete ir yra religinių studijų profesorius Mundelein kolegijoje. Arkivyskupo Romero asmenį jis įkūnija krikščioniško socialinio teisingumo heroju.

Tačiau drama šališka. Nemažai pylos skiriama Amerikai už kišimasi į Salvadorą, palaikant vyriausybę, kuri siejama su

didžiausiais žemių savininkais. Tiesa, yra ir užuominų apie sukilelių ryšį su marksizmu, bet nei Castro, nei Maskva, kaip sukilimo instigatoriai, neišryškinti, o įvairių pacifistų atstovai pavaidina dalina lapelius, kur raginama veikti, kad Amerika nutrauktų karinę paramą Centrinės Amerikos valstybių vyriausybėms.

Aktoriai visi nuostabiai gerai pasirodė. Ypač Jack McLaughlin arkiv. Romero vaidmenį. Neveltui 1981 m. jis gavo Jeff premiją, kaip geriausias aktorius. Stiprus kunigo vaidmenį Ray Rodriguez, atėjęs iš Goodman teatro. Ryški Lorna Raver Johnson, atėjusi iš New Yorko scenos, seselės vaidmenį. Meksikietis R. Carrillo — reikšmingas filmuose ir televizijoje, kaip ir Dennis Cockrum, kuris turi magistro laipsnį iš teatro studijų Michigano universitete. Puiki režisūra Dennis Zaceko, teatro profesoriaus Loyolos universitete.

J. Pr.

Dainininkės Nijolės Banienės darbų parodos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, atidaryme 1984 m. spalio mėn. 12 d. dailininkai: Aleksandras Marčiulionis, Eleonora Marčiulionienė, Marija Ambro-

zaitienė, Nijolė Banienė, Ada Korsakaitė-Sutkuvienė, Magdalena Birutė Stankūnienė ir Vanda Balukienė.

Nuotrauka Jono Tamaliūčio

Dalis svečių dail. Nijolės Banienės parodos atidaryme: Magdalena Birutė Stankūnienė, Kazys Bradūnas, Jonas Stankūnas, Edis Sulaitis, R.

Damijonaitis, Apolinaras P. Bagdonas, Adolfas Markelis, Aldona Markelienė, Nijolė Balzarienė. Nuotrauka Jono Tamaliūčio